

سنجش کیفیت زندگی شهری مهاجران افغان مقیم ایران با رویکرد ذهنی

(مطالعه موردی: شهر رباط کریم)

احمد پورا احمد* - استاد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
کرامت‌الله زیاری - استاد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
جاوید زاهدی - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری؛ دانشگاه تهران

پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۷/۱۰ تأیید مقاله: ۱۳۹۳/۱/۱۷

چکیده

در چند دهه اخیر، کیفیت زندگی به عنوان یکی از موضوعات مورد علاقه بسیاری از علوم، مورد توجه محققان، برنامه ریزان و دولت‌ها قرار گرفته است. کیفیت زندگی دارای دو رویکرد اساسی عینی و ذهنی است. در این تحقیق کیفیت زندگی شهری با رویکرد ذهنی و با در نظر گرفتن شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، کالبدی-محیطی و زیست‌محیطی بررسی شده و روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. یافته‌های حاصل از پرسش‌نامه میدانی با استفاده از میانگین و آزمون‌های آماری t تک‌نمونه‌ای، آزمون یومن-وایت نی، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای و همچنین دو نمونه‌ای و رگرسیون خطی چندمتغیره به کمک نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد. نتایج حاصل از آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان‌دهنده این است که شرایط کیفیت زندگی مهاجران در شهر رباط کریم پایین و کمتر از حد متوسط ارزیابی شده است. این نتایج نشان داد که پایین‌ترین میزان رضایت از کیفیت زندگی مربوط به جنبه اقتصادی و تفریح و اوقات فراغت است. همچنین با استفاده از مدل رگرسیون چندگانه، ۸۴٪ از بالا بودن کیفیت زندگی شهری ناشی از شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی است. نتایج نشان داد که متغیرهای اجتماعی فرهنگی با میزان ۰/۸۸۴+ آثار بیشتری را در بالا رفتن میزان کیفیت زندگی در شهر رباط کریم دارند. در نتیجه، برای بهبود کیفیت زندگی مهاجران در سطح شهر رباط کریم برنامه‌ریزی در شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی بسیار تأثیرگذار است.

کلیدواژه‌ها: رویکرد ذهنی، شهر رباط کریم، کیفیت زندگی شهری، مهاجران افغان.

مقدمه

بحث کیفیت زندگی از موضوعات جدیدی است که در دهه‌های اخیر به صورت علمی بررسی شده و در مباحث نوین توسعه کاربرد یافته است. از منظر مکانی، عمده این مطالعات (به‌ویژه در ایران) در حوزه‌های شهری و از منظر مورد تحقیق شهروندان شهری بوده است. این مطالعات کمتر به حوزه مهاجران خارجی اختصاص یافته و با توجه به تحقیقات نگارنده، به هیچ عنوان به این موضوع در قالب علمی پرداخته نشده است. با توجه به اهمیت مهاجران خارجی و بالطبع اهمیت مطالعات در این حوزه، ضروری است مطالعات بیشتر و دقیق‌تری در این زمینه صورت گیرد. مطالعه درباره مهاجران افغان ساکن شهر رباط‌کریم که به‌طور کلی مطالعات علمی اندکی درباره آنان انجام گرفته، می‌تواند حائز اهمیت باشد؛ به‌ویژه اینکه این مهاجران دارای ویژگی‌های خاص خود و خصوصیات ویژه فرهنگی، اجتماعی و قومی‌اند. با توجه به مطالعات اولیه، به نظر می‌رسد که وضعیت کیفیت زندگی شهری مهاجران افغان در سطح پایینی است. شواهد مختلف اقتصادی و اجتماعی مهاجران افغان حاکی از سطح پایین کیفیت زندگی (به‌ویژه به لحاظ اقتصادی و محرومیت‌های اجتماعی) است و با توجه به تأثیرگذاری معیارهای مختلف زندگی در میزان رضایت مردم از کیفیت زندگی، مطالعه موضوع به شیوه‌ای ژرف‌انگر ضرورت می‌یابد.

اهداف تحقیق

هر تحقیقی برای رسیدن به هدف یا اهداف خاصی انجام می‌گیرد. اصولاً روند شناسایی و تعیین اهداف هر مطالعه و تحقیقی بر اساس دو محور اصلی پاسخ‌گویی به نیازهای انسانی در عرصه مورد نظر و حل یا کاهش مسائل و مشکلات استوار است (مهدی‌زاده، ۱۳۸۱: ۱۹). بر اساس آنچه در بیان مسئله گفته شد و در راستای سؤال‌های تحقیق، در اینجا در پی رسیدن به اهداف زیر هستیم:

- شناخت و سنجش سطح کیفیت زندگی مهاجران افغان مقیم شهر رباط‌کریم
- بررسی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر سطح کیفیت زندگی

سؤال‌های تحقیق

- تحقیق حاضر در پی آن است که برای این پرسش‌های اساسی پاسخی درخور جست‌وجو دهد.
- شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری از دیدگاه جامعه تحت مطالعه در چه سطحی قرار دارند؟
- از بین شاخص‌های کیفیت زندگی، کدام عامل بیشترین تأثیر را در سطح کیفیت زندگی دارد؟

فرضیه‌های تحقیق

- فرضیه اول: به نظر می‌رسد از دیدگاه جامعه تحت مطالعه، رضایتمندی از شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در سطح پایینی قرار دارد.
- فرضیه دوم: به نظر می‌رسد از بین شاخص‌های کیفیت زندگی، عامل اجتماعی- فرهنگی بیشترین تأثیر را در سطح کیفیت زندگی دارد.

مبانی نظری

از لحاظ لغوی مهاجرت را به معنای ترک سرزمین اصلی و سکونت موقت یا دائم در سرزمین دیگری توصیف کرده‌اند (تقوی، ۱۳۷۱؛ شیخی، ۱۳۷۲). بنابراین، مهاجرت انسان‌ها به سرزمین‌های دیگر قدمتی به بلندای حیات بشری دارد. هنگامی که انسان‌های گذشته شرایط زندگی را در محیط خود نامساعد می‌یافتند، برای دستیابی به منافع جدید زندگی مهاجرت می‌کردند (جمشیدی‌ها، ۱۳۸۳: ۶۸). مهاجرت بین‌المللی به جابه‌جایی دائمی یا طولانی‌مدت مردم در بین مراکز بین‌المللی اشاره دارد. مرزهای عبور شده هنگام مهاجرت، شامل مرزهای بین‌المللی و محدوده‌های اداری داخل کشور است. افراد شمارش شده در زمان گذر از چنین مرزهایی، به عنوان مهاجران بین‌المللی و مهاجران داخلی توصیف می‌شوند.

انواع مهاجرت بین‌المللی

جابه‌جایی توده‌ای که معمولاً در پاسخ به عوامل اجتماعی و اقتصادی مشخص انجام می‌شود، می‌تواند انواع متفاوتی داشته باشد: فتح، تهاجم، مستعمره‌سازی، انتقال اجباری جمعیتی و جابه‌جایی پناهندگان (Shryock and Siegel, 1973, 580).

فتح، تهاجم و مستعمره‌سازی

فتح^۱ و تهاجم^۲ در دوران جنگ اتفاق می‌افتد. مستعمره‌سازی که بعد از فتح اتفاق می‌افتد، نوعی جابه‌جایی آرام‌تر است و استقرار خانواده‌هایی از کشور مستعمره‌ساز در کشور ملحق شده را در بر می‌گیرد. به‌هرحال، تمایز بین این انواع ممکن است شفاف نباشد. بومیان استرالیا امروزه اتفاقات دو قرن گذشته را فرایند تهاجم و غصب زمین از صاحبان برحق توصیف می‌کنند. آنها با این تصور هم‌عقیده نیستند که موضوع، اشغال صلح‌آمیز یک سرزمین بزرگ بدون مدعی بود.

انتقال‌های جمعیتی اجباری

انتقال‌های جمعیتی اجباری^۳ در کل عمومیت کمتری را نسبت به دیگر اشکال جابه‌جایی داشته‌اند. مثال عمده آن جابه‌جایی کارگران برده آفریقای غربی به برزیل، کشورهای حوزه کارائیب و قسمت جنوبی ایالات متحده است. مستعمره‌سازی بعضی مواقع متضمن جابه‌جایی کارگران قراردادی، برای مثال از هند به فیجی و کشورهای کارائیب، از هند و چین به کالدونیای جدید و از فیلیپین به هاوایی بوده است (Shryock and Siegel, 1972, 580).

جابه‌جایی پناهندگان

پناهندگان^۴، افرادی‌اند که به علت ترس از محاکمه به دلیل نژاد، مذهب یا عضویت در گروه اجتماعی و سیاسی خاص در صورت برگشت به کشور خود، به دنبال پناهندگی در یک کشور خارجی‌اند. طبق این تعریف افراد جابه‌جاشده در داخل کشور خود پناهنده نیستند. سنجش تعداد پناهندگان به علت متفاوت بودن برآوردهای کشورهای مبدأ و مقصد و مؤسسات بین‌المللی مشکل است. مشکل مشخص‌تر تعیین زمانی است که یک فرد مستقر شده در یک کشور جدید از حالت پناهندگی بیرون می‌آید (Keely and Elwell, 1982).

1. Conquest
2. Invasion
3. Forced population transfer
4. Refugees

مهاجرت افغان‌ها

پدیده مهاجرت مردم افغانستان به کشورهای همسایه، به‌ویژه ایران، یکی از اشکال مهاجرت بین‌المللی است که در دهه‌های اخیر روند صعودی داشته است. در طول سال‌های ۲۰۰۲-۱۹۷۹ حدود ۳۰٪ از جمعیت افغانستان کشور خود را ترک گفته‌اند (UNHCR, 2003: 23). افغانستان در طول تاریخ خود، شاهد جنگ‌ها و درگیری‌های عدیده داخلی و خارجی بوده است. این امر خود در روند مهاجرت ساکنان این کشور مؤثر بوده است. بدین ترتیب، جنگ، ناپایداری سیاسی، ناامنی، تضادهای قومی، فقر و فشار اقتصادی موجب شکل‌گیری روندها و الگوهای مهاجرتی پناهندگی از کشورهای همسایه به ایران بوده است (صادقی، ۱۳۸۸: ۱۷).

مفهوم کیفیت زندگی

مفهوم کیفیت زندگی از اواخر قرن بیستم مورد توجه جامعه‌شناسان قرار گرفته است، اما ریشه‌های آن در جامعه‌شناسی را می‌توان تا اواسط قرن بیستم پی‌گرفت (نوغانی و دیگران، ۱۳۸۷: ۱۱۲). موضوع کیفیت زندگی در سال‌های اخیر توجهات زیادی را به خود جلب کرده است. توجه به کیفیت زندگی و مفاهیم مربوط به آن به اواخر دهه ۱۹۶۰ برمی‌گردد. دیوید اسمیت اولین جغرافی‌دانی بود که درباره کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی در جغرافیا صحبت کرد (اسمیت، ۱۳۸۱: ۱۶۰). توجه به کیفیت زندگی در جغرافیا که توسط جغرافی‌دانانی نظیر اسمیت و هاروی وارد این علم گردید، طی سال‌های اخیر اهمیت زیادی یافته است (جاجرمی و کلتنه، ۱۳۸۵: ۵). مطالعه این مفهوم بر پایه پذیرش این فرضیه بنیادی صورت گرفته است که: «محیط اجتماعی و فیزیکی می‌تواند بر خوشبختی و رفاه مردم ساکن یک محل تأثیرگذار باشد» (Lambiri, 2006: 1). کیفیت زندگی، مفهومی پیچیده و چندبعدی است که تحت تأثیر مؤلفه‌هایی چون زمان و مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی قرار دارد و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب است. اصطلاح کیفیت زندگی به‌طور کلی به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند، مثل آلودگی و کیفیت مسکن و همچنین به برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم اشاره دارد (Pacione, 2003: 19-30). کیفیت زندگی شهری همچنین در برگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌هایی همچون رضایت، شادمانی و امنیت را در بر می‌گیرد و در برخی موارد رضایت اجتماعی^۱ نیز نامیده می‌شود. علاوه بر ابعاد روانی همچنین دربرگیرنده ابعاد محیطی، شامل سنجه‌هایی همچون مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی نیز می‌شود (سیف‌الدینی، ۱۳۸۱: ۳۷۵). بنابراین کیفیت زندگی یکی از رویکردهای نوین در زمینه اصلاح و تکامل مفهوم توسعه است. در پرتو نفوذ این مفهوم رویکردی جدیدی در عرصه برنامه‌ریزی شهری شکل گرفته است که معتقد است علاوه بر توجه به اهداف کالبدی و کارکردی می‌باید به نیازهای کیفی و روانی مردم در محیط زندگی شهری مانند امنیت و رفاه اجتماعی، اشتغال پایدار، آسایش روانی، احساسی زیبایی، هم‌بستگی و تعلق اجتماعی نیز پاسخ گوید (مهدی‌زاده، ۱۳۸۲: ۲۹۵).

گزینش شاخص‌ها

برای سنجش کیفیت زندگی دو نوع شاخص کاملاً مجزا لازم است: نخست، شاخص‌های عینی که محیط‌های زندگی و کار افراد و گروه‌ها را توصیف می‌کنند؛ مثل امکانات آموزشی، بهداشتی، تسهیلات فراغت، مسکن و... (Liu, 1979). دوم، شاخص‌های ذهنی که برای توصیف شیوه‌هایی که مردم شرایط اطرافشان را درک و ارزیابی می‌کنند، در نظر گرفته

می‌شوند (Campbell, 1976). بر حسب اعتبار و پایایی، دلیل قاطعی برای برتری یک نوع از آن دو نوع شاخص بر دیگری وجود ندارد و به علاوه، وجود رابطه مستقیم بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی اثبات شده است و اینها موضوع به کارگیری هر دو نوع شاخص را تقویت می‌کند. بحث بر سر شاخص‌های ذهنی و عینی گرچه تمام مباحث مربوط به مبانی نظری کیفیت زندگی را تشکیل نمی‌دهد، اما حجم نوشته‌هایی که بدان اختصاص یافته عملاً این شبهه را ایجاد می‌کند که اصلی‌ترین بحث نظری از کیفیت زندگی همین است. مطالعاتی چون کار کمبل و همکارانش (۱۹۷۶) و کار اندروز و ویدی (۱۹۷۶) در ایالات متحده پژوهشگران را متوجه اهمیت و جایگاه دیدگاه ذهنی کرد. به‌ویژه آنکه هر دوی این مطالعات مدل‌های مفهومی‌ای را نشان می‌دادند که فرض اساسی در آنها بر این مطلب تأکید داشت که کیفیت زندگی اساساً مفهومی ذهنی است.

روش پژوهش

تحقیق کنونی از نوع کاربردی و به لحاظ شیوه تحلیل داده‌ها، توصیفی و تحلیلی است. برای پاسخ‌گویی به سؤالات و آزمون فرضیه‌های تحقیق، به سه مرحله اساسی توجه شد. مرحله اول شامل مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و مرور عمیق ادبیات تحقیق و نهایتاً تنظیم پرسش‌نامه بود. مرحله دوم کار میدانی و تکمیل پرسش‌نامه بود که بعد از به‌دست آوردن داده‌ها، استخراج آنها شروع و تعداد پاسخ‌دهندگان و درصد فراوانی آنها مشخص شد. در مرحله سوم نیز تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS به روش توصیفی - تحلیلی برای آزمون فرضیه‌ها و نتیجه‌گیری صورت گرفت. برای تعیین سطح کیفیت زندگی شهری از آزمون t تست تک متغیره استفاده شد. در این قسمت تمام ۱۲ شاخص تحقیق با استفاده از این آزمون سنجش شد و سطح تک‌تک آنها نسبت به متوسط میانگین اندازه‌گیری گردید و در نهایت میزان کل شاخص کیفیت زندگی به‌دست آمد. در مرحله بعد برای تعیین مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر کیفیت زندگی از روش تحلیل رگرسیون خطی چندمتغیره استفاده شد. برای سنجش نرمال بودن آمارها نیز از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف تک‌متغیره استفاده شد.

تعیین حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

بر اساس آمار، در سال ۱۳۹۱ جمعیت مهاجران قانونی شهر رباط کریم بر مبنای داده‌های پرداخت عوارض شهرداری و بر حسب خانوار ۱۰۸۱۴ نفر بود. تعداد کل حجم جامعه نمونه در شهر رباط کریم از طریق فرمول کوکران (حافظ‌نیا، ۱۳۸۷: ۱۳۸) ۳۳۴ نمونه برآورد گردید که با توجه به دقت‌تر کردن و ساده‌سازی محاسبات به ۳۵۰ نفر افزایش یافت.

جدول ۱. آمار جمعیتی مهاجران شهر رباط کریم بر مبنای داده‌های پرداخت عوارض شهرداری خانوار در سال ۱۳۹۱

تعداد خانوار	بعد خانوار	جمع
۱۶۲۱	۴ نفره به بالا تا ۷ نفره	۸۱۰۵
۳۸۲	۳ نفره	۱۱۴۶
۲۸۶	۲ نفره	۵۷۲
۹۲۱	۱ نفره	۹۹۱
جمع کل		۱۰۸۱۴ نفر

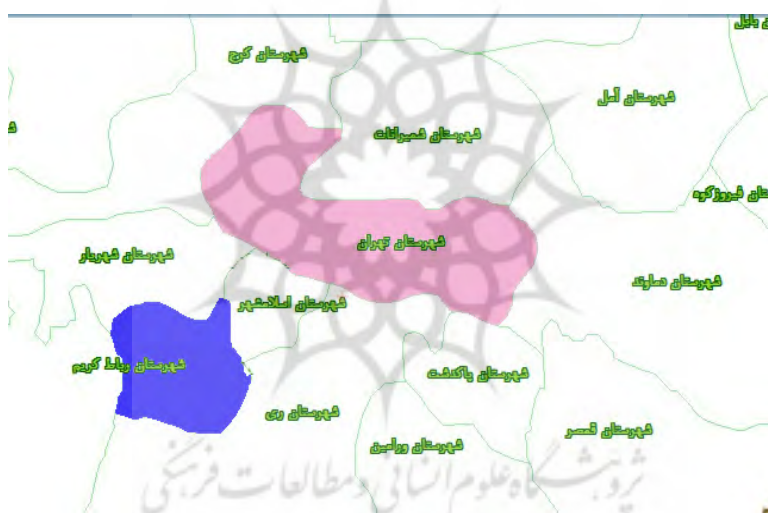
منبع: داده‌های آمارهای مالی شهرداری رباط کریم

$$n = \frac{t^2 pq}{d^2 \left(1 + \frac{1}{N} + \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right) \right)} = 335 \cong 350$$

$$N = 10814 \quad q = 0.3 \quad d = 0.5 \quad p = 0.7 \quad t = 1/96$$

محدوده تحت مطالعه

شهر رباط کریم در مرکز شهرستان رباط کریم، در قسمت غرب حوزه و در مسیر محور ارتباطی تهران - ساوه استقرار یافته است. این شهر در فاصله حدود ۳۵ کیلومتری جنوب تهران واقع گردیده و با ارتفاع متوسط ۱۰۲۰ متر از سطح دریا دارای مختصات جغرافیائی ۵۱° ۵' طول شرقی و ۳۵° ۲۸' عرض شمالی (طرح جامع، ۱۳۸۸: ۷۹) و مشتمل بر ۴ ناحیه است. قلمرو پژوهشی این پایان‌نامه شامل شهر رباط کریم و مناطق زیرمجموعه آن شامل مرکز شهر، تقی‌آباد، داوودیه و رباط قدیم می‌شود.

نقشه ۱. موقعیت شهر رباط کریم نسبت به شهر تهران
منبع: سایت شهرداری رباط کریم

روایی و پایایی ابزار تحقیق

برای تعیین پایایی پرسش‌نامه از محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شد که در جدول زیر برای پرسش‌نامه مهاجران ۰/۹۰ به دست آمده است که در تحقیق‌های علوم انسانی این مقادیر مناسب شناخته می‌شوند.

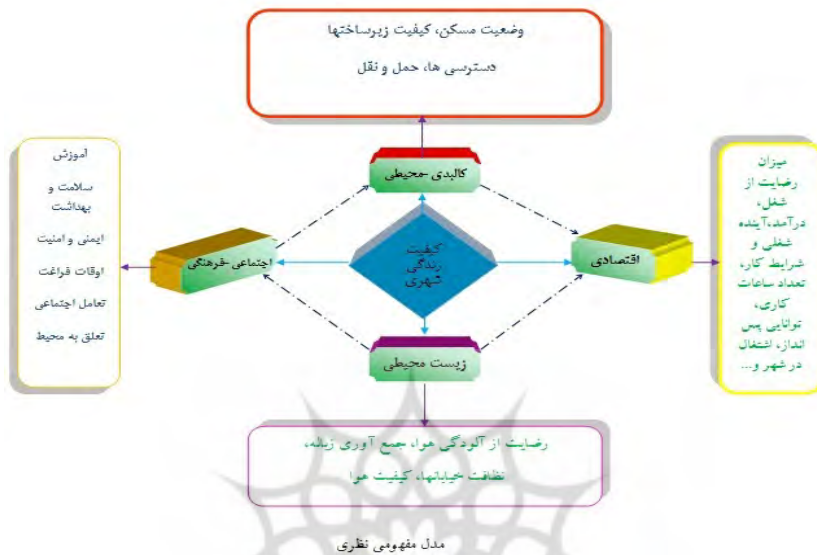
جدول ۲. مقادیر آلفای کرونباخ برای پرسش‌نامه تحقیق

مقدار آلفای کرونباخ	تعداد آیتم‌ها	تعداد نمونه	نام پرسش‌نامه
۰/۹۰۶	۸۷	۳۵۰	پرسش‌نامه کیفیت زندگی

منبع: یافته‌های تحقیق

یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل

کیفیت زندگی شهری به عنوان متغیر مستقل و متغیرهای وابسته در این تحقیق شامل شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی - محیطی است. بر اساس مطالعات مربوط به مبانی نظری و بررسی‌های میدانی از ناحیه تحت مطالعه، از متغیرهای مرتبط با هر شاخص که شامل گویه‌های مرتبط است، استفاده شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

یافته‌های توصیفی

در این بخش اطلاعات توصیفی مربوط به پاسخ‌دهندگان پرسش‌نامه آورده شده است.

سن

طبق جدول از لحاظ سنی از کل حجم نمونه جامعه تحت مطالعه، ۳۰ درصد بین ۱۶-۲۵ سال، ۴۲/۹ درصد بین ۲۶-۳۵ سال، ۱۹/۱ درصد بین ۳۶-۴۵ سال، ۶/۳ درصد ۴۶-۵۵ سال و ۱/۷ درصد بیشتر از ۵۵ سال سن داشته‌اند.

جدول ۳. توزیع سنی پاسخ‌گویان

وضعیت سنی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱۶-۲۵ سال	۱۰۵	۳۰	۳۰
۲۶-۳۵ سال	۱۵۰	۴۲/۹	۷۲/۹
۳۶-۴۵ سال	۶۷	۱۹/۱	۹۲
۴۶-۵۵ سال	۲۲	۶/۳	۹۸/۳
بیشتر از ۵۵ سال	۶	۱/۷	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	

منبع: یافته‌های تحقیق

جنسیت

در این قسمت، جنسیت پاسخ‌گویان بیان شده است:

جدول ۴. جنسیت پاسخ‌گویان

جنسیت پاسخ‌گویان	فراوانی	درصد
مرد	۲۵۰	۷۱/۴
زن	۱۰۰	۲۸/۶

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول ۴ آمده است، پاسخ‌گویان مرد با ۷۱/۴ درصد اکثریت پاسخ‌گویان را به خود اختصاص داده‌اند. از این بین ۲۸/۶ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

محل تولد

در این قسمت نتایج حاصل از محل تولد مهاجران ارائه شده است. همان‌طور که در جدول ۵ آمده است، پاسخ‌گویان در دو دسته قرار گرفته‌اند.

جدول ۵. محل تولد پاسخ‌گویان

شاخص	فراوانی	درصد
ایران	۱۶۱	۴۶
افغانستان	۱۸۹	۵۴
مجموع	۳۵۰	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

سواد

ارزیابی وضعیت تحصیلی پاسخ‌گویان در ۶ گروه (بی‌سواد، زیردیپلم، دیپلم، فوق‌دیپلم، لیسانس، لیسانس و بالاتر) صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که از کل تعداد پاسخ‌گویان ۸/۳ درصد بی‌سواد، ۵۰/۹ درصد دارای تحصیلات زیردیپلم، ۳۱/۷ درصد دیپلم، ۴/۶ درصد فوق‌دیپلم، ۳/۴ درصد لیسانس و ۱/۱ درصد فوق‌لیسانس و بالاتر بوده‌اند. در این راستا افراد دارای تحصیلات زیردیپلم با ۵۰/۹ درصد، بالاترین طبقه و مقطع فوق‌لیسانس و بالاتر با ۱/۱ درصد پایین‌ترین طبقه را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۶. سواد پاسخ‌گویان

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
بی‌سواد	۲۹	۸/۳	۸/۳
زیردیپلم	۱۷۸	۵۰/۹	۵۹/۱
دیپلم	۱۱۱	۳۱/۷	۹۰/۹
فوق‌دیپلم	۱۶	۴/۶	۹۶/۴
لیسانس	۱۲	۳/۴	۹۸/۹
فوق‌لیسانس و بالاتر	۴	۱/۱	۱۰۰
مجموع	۳۵۰	۱۰۰	

منبع: یافته‌های تحقیق

اشتغال

ارزیابی وضعیت شغلی پاسخ‌گویان در ۶ طبقه (آزاد، دانشجو یا محصل، کارگر، خانه‌دار، بیکار و دیگر) صورت گرفته است که نتایج نشان می‌دهد از تعداد پاسخ‌گویان، ۲۰ درصد آزاد، ۲۵/۴ درصد دانشجو یا محصل، ۲۹/۷ درصد کارگر، ۱۰/۳ درصد خانه‌دار، ۱/۵ درصد بیکار و ۹/۴ درصد دیگر مشاغل بوده‌اند.

جدول ۷. اشتغال پاسخ‌گویان

نوع شغل	فراوانی	درصد فراوانی
آزاد	۷۰	۲۰
دانشجو یا محصل	۸۹	۲۵/۴
کارگر	۱۰۴	۲۹/۷
خانه‌دار	۳۶	۱۰/۳
بیکار	۱۸	۵/۱
دیگر	۳۳	۹/۴
مجموع	۳۵۰	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

مدت اقامت

در این قسمت مدت اقامت در شهر رباط کریم بر اساس سال در جدول نمایش داده شده است. طبق جدول فوق بیشترین فراوانی مربوط به مدت اقامت ۲۰ - ۱۶ سال با ۳۱/۴ درصد است.

جدول ۸. مدت اقامت

طول مدت اقامت در شهر	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
۱ - ۵ سال	۵۵	۱۵/۷	۱۵/۷
۶ - ۱۰ سال	۶۳	۱۸	۳۳/۷
۱۱ - ۱۵ سال	۶۸	۱۹/۴	۵۳/۱
۱۶ - ۲۰ سال	۱۱۰	۳۱/۴	۸۴/۶
بیشتر از ۲۱ سال	۵۴	۱۵/۴	۱۰۰
مجموع	۳۵۰	۱۰۰	

منبع: یافته‌های تحقیق

وضعیت تصرف مسکن

در این قسمت ویژگی مربوط به وضعیت تصرف مسکن در جدول ۹ نمایش داده شده است. بر اساس نتایج، ۹/۴ درصد مالک شخصی بوده‌اند که البته سند به نام آنها نیست و ۹۰/۶ درصد مستأجر بوده‌اند. تعداد زیاد مستأجران نشان از ناتوانی مالی آنان در خرید خانه یا در صورت توانایی، ریسک کم در خرید خانه دارد.

جدول ۹. وضعیت تصرف مسکن

وضعیت تصرف مسکن	فراوانی	درصد فراوانی
مالک	۳۳	۹/۴
مستأجر	۳۱۷	۹۰/۶
دیگر	۰	۰
مجموع	۳۵۰	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

در بخش سئوالات مربوط به هر شاخص از ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و... آمار استنباطی همه شاخص‌های مؤثر بر سطح کیفیت زندگی در جدول زیر آمده است.

جدول ۱۰. آمار استنباطی همه شاخص‌های مؤثر در کیفیت زندگی شهری

انحراف معیار	آماره توصیفی			شاخص‌ها
	واریانس	میانه	میانگین	
۰/۳۸۶	۰/۱۴۹	۲	۱/۷۴	۱. شاخص اقتصادی
۰/۵۱۹	۰/۲۶۹	۲	۲/۳۱	وضعیت مسکن
۰/۳۱۹	۰/۱۰۲	۳	۳/۳۸	کیفیت زیرساخت‌ها
۰/۳۲۱	۰/۱۰۳	۳	۲/۹۹	کیفیت دسترسی‌ها
۰/۳۰۸	۰/۵۵۵	۳	۲/۶۱	حمل و نقل شهری
۰/۳۰۰	۰/۰۹۰	۳	۲/۸۲	۲. کیفیت کالبدی - محیطی
۰/۳۸۸	۰/۱۵۰	۳	۳/۰۹	۳. کیفیت زیست‌محیطی
۰/۳۷۱	۰/۱۳۸	۳	۲/۹۴	کیفیت آموزش
۰/۳۱۴	۰/۰۹۹	۲	۲/۴۶	کیفیت سلامت و بهداشت
۰/۳۴۳	۰/۱۱۷	۲	۲/۴۲	کیفیت امنیت و ایمنی
۰/۳۳۹	۰/۱۱۵	۲	۲/۰۱	تفریح و اوقات فراغت
۰/۴۵۶	۰/۲۰۸	۲	۲/۴۹	کیفیت تعامل و همبستگی اجتماعی
۰/۳۸۱	۰/۱۴۵	۳	۲/۷۶	تعلق به محیط و اجتماع شهر
۰/۲۲۲	۰/۰۴۹	۳	۲/۵۱	۴. وضعیت اجتماعی - فرهنگی
۰/۲۰۹	۰/۰۴۴	۳	۲/۵۴	کیفیت کل زندگی

منبع: یافته‌های تحقیق

آزمون فرضیه اول

در این بخش با استفاده از آمار استنباطی و به‌کارگیری میانگین و آزمون t فرضیه اول را آزمون می‌کنیم. برای آزمون این فرضیه، در ابتدا لازم است هر یک از شاخص‌های کیفیت زندگی شامل شرایط اقتصادی، وضعیت مسکن، کیفیت زیرساخت‌ها، کیفیت دسترسی و... به‌طور جداگانه آزمون شود.

جدول ۱۱. آزمون t تک‌نمونه‌ای برای کیفیت زندگی شهری

نتیجه	آماره			شاخص
	معناداری	t آماره	میانگین	
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	-۳۶/۹۴۵	۲/۶۰	کیفیت زندگی شهری

منبع: یافته‌های تحقیق

در نهایت با بررسی همه قلمروهای مورد بحث، در سطح معناداری ۰/۹۹ میانگین کیفیت زندگی بر اساس شاخص t معادل ۳۶/۹۴۵ - به دست آمد که سطحی پایین ارزیابی می شود. همچنین میانگین پاسخ ها در طیف پنج گزیننه ای پرسش نامه نیز در نهایت ۲/۶۰ به دست آمده که بر پایین بودن سطح کیفیت زندگی صحنه می گذارد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که H_0 به نفع H_1 رد می شود. به این صورت که از دیدگاه جامعه تحت مطالعه، شاخص های ذهنی کیفیت زندگی در سطح پایینی قرار دارد. بنابراین فرضیه اول تأیید می شود.

آزمون فرضیه دوم

یافتن اینکه کدام قلمرو از شاخص های کیفیت زندگی بیشترین تأثیر را بر میزان رضایتمندی مهاجران از زندگی شان دارد، هدف آزمایش این فرضیه است.

به نظر می رسد از بین شاخص های کیفیت زندگی، عامل اجتماعی - فرهنگی بیشترین تأثیر را در سطح کیفیت زندگی دارد.

با توجه به نوع فرضیه، از رگرسیون خطی چندمتغیره استفاده می شود. رگرسیون خطی چندمتغیره روشی است برای تحلیل مشارکت جمعی و فردی دو یا چند متغیر مستقل در تغییرات متغیر وابسته. یکی از پیش فرض های رگرسیون خطی این است که توزیع داده های متغیر وابسته باید نرمال یا نزدیک به نرمال باشد. برای آزمون نرمال بودن متغیر از روش کولموگراف - اسمیرنوف استفاده شد. جدول زیر نمایش آنالیز توزیع نرمال f_i در روش کولموگراف - اسمیرنوف است. نتیجه ای که از روش آزمون کولموگراف - اسمیرنوف به دست آمد، نشان می دهد نتایج نرمال است. باید اشاره کرد که چون آماره کولموگراف - اسمیرنوف با مقدار به دست آمده ۱/۸۷ در سطح کوچک تر از ۰/۰۱ معنادار است، یعنی مقدار آن بین ۱/۹۶+ و ۱/۹۶- قرار گرفته، پس باید گفت که توزیع صفت در بین نمونه با توزیع آن در جامعه نرمال است و تفاوت معناداری بین فراوانی های مشاهده شده و فراوانی های مورد انتظار وجود ندارد.

جدول ۱۲. نتایج آزمون نرمال بودن داده ها با روش کولموگراف - اسمیرنوف

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test		
		uqol
N		350
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	2.60
	Std. Deviation	.202
Most Extreme Differences	Absolute	.124
	Positive	.124
	Negative	-.122
Kolmogorov-Smirnov Z		1.872
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000

a. Test distribution is Normal.
b. Calculated from data.

در مرحله بعد با بهره‌گیری از مدل رگرسیون چندگانه مشخص شد بین شاخص‌های فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، کالبدی - محیطی و زیست‌محیطی و میانگین کیفیت زندگی رابطه معناداری وجود دارد. ضریب R^2 تصحیح شده نشان می‌دهد مقدار رابطه ۸۴٪ بوده است. یعنی ۸۴٪ از پایین بودن کیفیت زندگی شهری مهاجران ناشی از شاخص‌های فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، کالبدی - محیطی و زیست‌محیطی است (جدول ۱۳).

جدول ۱۳. آماره‌های تحلیل رگرسیون شاخص‌های تحقیق و کیفیت زندگی

خطای معیار	ضریب تبیین تعدیل شده	ضریب تبیین	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۱۹۴	۰/۸۴۲	۰/۷۹۵	۰/۹۴۲

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۴ تحلیل واریانس معنادار بودن شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، کالبدی - محیطی و زیست‌محیطی است و میانگین کیفیت زندگی را تأیید می‌کند.

جدول ۱۴. تحلیل رگرسیون چندگانه شاخص‌های تحقیق و کیفیت زندگی

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	کمیت F	سطح معناداری
اثر رگرسیون	۰/۳۳۱	۴	۰/۱۴۱	۳/۹۴۲	****
باقی مانده	۰/۴۱۲	۶	۰/۰۱۸		
کل	۰/۷۳۴	۱۰	-		

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۵ معنادار بودن شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - محیطی و زیست‌محیطی را در زمینه کیفیت زندگی شهری مهاجران در سطح ۹۹ درصد نشان می‌دهد.

جدول ۱۵. آماره‌های متغیرهای وارد بر مدل رگرسیونی

Sig	t	ضریب غیراستاندارد		نام متغیر
		ضریب استاندارد	خطای B	
۰/۰۰۰	۱/۹۷۶	-	۰/۰۹۲	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۳/۰۵۸	۰/۸۸۴	۰/۷۳۵	اجتماعی - فرهنگی
۰/۰۰۰	۳/۰۳۸	۰/۸۲۴	۰/۷۲۸	اقتصادی
۰/۰۰۰	۲/۱۱۴	۰/۷۷۳	۰/۵۴۲	کالبدی - محیطی
۰/۰۰۱	۲/۵۷۸	۰/۵۷۶	۰/۶۲۳	زیست‌محیطی
R = ۰/۸۹۱				
R ² = ۰/۸۸۱				

منبع: یافته‌های تحقیق

برای تعیین مهم‌ترین عوامل مؤثر بر پایین بودن کیفیت زندگی شهری مهاجران در سطح شهر رباط کریم متغیرهای مستقل و اثر آنها وارد مدل رگرسیونی شده است.

در ارتباط با اهمیت و نقش متغیرهای مستقل در پیشگویی معادله رگرسیون باید از مقادیر β استفاده کرد. از آنجا که مقادیر بتا استاندارد شده‌اند، بنابراین از طریق آنها می‌توان درباره اهمیت نسبی متغیرها قضاوت کرد. بزرگ بودن مقدار بتا نشان‌دهنده اهمیت نسبی و نقش آن در پیشگویی متغیر وابسته است. بنابراین در اینجا می‌توان قضاوت کرد که هر یک از متغیرهای معنادار چه سهمی از پیشگویی متغیر وابسته یعنی کیفیت زندگی شهری را بر عهده دارد.

با توجه به مقدار β برای متغیر اجتماعی - فرهنگی که در این تحلیل برابر با ۰/۸۸۴ است، پس می‌توان نتیجه گرفت که این متغیر بیشترین تأثیر را بر سطح کیفیت زندگی شهری مهاجران افغان دارد و بنابراین فرضیه تأیید می‌شود. در زمینه شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی، زیرشاخص‌های کیفیت سلامت و بهداشت و تفریح و اوقات فراغت سبب معنادار بودن رابطه کیفیت زندگی بوده و عوامل فرهنگی را شدت بخشیده است.

نتیجه‌گیری

کیفیت زندگی نشان‌دهنده ویژگی‌های کلی اجتماعی، اقتصادی و محیطی مناطق است و می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند برای نظارت بر برنامه‌ریزی توسعه اجتماع به کار رود. لذا هدف غایی مطالعه کیفیت زندگی و کاربرد متعاقب آن برای آن است که مردم توان بهره‌مندی از زندگی با کیفیت مطلوب را داشته باشند. با توجه به اینکه عوامل اجتماعی، فرهنگی و محیطی بر کیفیت زندگی اثرگذارند، در جوامع مختلف سطوح متفاوتی از شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی وجود دارد. جامعه تحت مطالعه در این تحقیق از جوامع خاص حاضر در کشور ایران، یعنی مهاجران افغان است که از گذشته‌های دور در ایران و شهرهای مختلف آن زندگی کرده‌اند. پاسخ‌گویان به پرسش‌نامه‌های این تحقیق به لحاظ سنی در طیف ۷۰ - ۱۶ سال بوده‌اند. بنابراین در جمع‌آوری میدانی از رده‌های مختلف سنی نمونه‌گیری شد که بیشترین افراد مربوط به گروه سنی ۲۶ - ۳۶ سال با ۴۲/۹٪ بودند. از این تعداد نمونه ۷۱/۴٪ پاسخ‌گویان مرد اند که البته شرایط فرهنگی خاص حاکم بر خانواده‌های مهاجر افغان مانع از ایجاد یک همسان‌سازی بین مردان و زنان شد. تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه نشان می‌دهد که سطح تحصیلات بیشتر پاسخ‌گویان با ۹۰/۹٪ زیردیپلم و در حد خواندن و نوشتن بود. از این آمار چنین بر می‌آید که سطح سواد مهاجران بسیار پایین است که همین نیز مانع بزرگی در کنار دیگر موارد مرتبط با زندگی مهاجران است. به لحاظ وضعیت اشتغال نیز بیشتر مهاجران با آمار ۳۰٪ کارگرند که نشان‌دهنده حضور آنان در اقتصاد غیررسمی و درآمد پایین‌شان است. درباره توصیفات آماری با استفاده از آزمون t تک‌نمونه‌ای مشخص شد که به‌طور کلی کیفیت زندگی شهری از دید جامعه تحت مطالعه پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی می‌شود. البته همان‌طور که تشریح شد، کیفیت در قلمرو اشتغال و درآمد، سطح بسیار پایینی دارد و در دیگر قلمروها نیز، پایین تا بعضاً متوسط ارزیابی می‌شود. همچنین با استفاده از مدل رگرسیون چندگانه مشخص شد ۸۴٪ از پایین بودن کیفیت زندگی در سطح شهر رباط کریم ناشی از شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - محیطی، اقتصادی و زیست‌محیطی است. بنابراین معنادار بودن شاخص‌های فوق را در ارتباط با میزان کیفیت زندگی شهری مهاجران افغان در سطح ۹۹ درصد نشان می‌دهد.

پیشنهادها

برای بهبود شاخص‌ها و قلمروهای ضعیف‌تر کیفیت زندگی و نیز هر چه بهتر کردن شاخص‌ها و قلمروهایی که نسبتاً بهترند اما هنوز ظرفیت رشد دارند، توجه به بررسی‌های انجام گرفته پیشنهاد می‌شود.

در **قلمرو اجتماعی و فرهنگی** که بیشترین تأثیر را داشته است، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

توجه بیشتر نهادهای مرتبط با مهاجران، از جمله اداره امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور ایران، سازمان بین‌المللی مهاجرت و UNHCR به مهاجران افغان و کمک بیشتر به آنها در حوزه‌های مختلف اقتصادی، آموزشی، سیاسی و حقوقی.

اجازه تشکیل نهادهای مدنی مهاجران افغانستان برای پیگیری مسائل و مشکلات مربوط به مهاجران.

تسهیل شرایط تحصیل در ایران در مقاطع ابتدایی، راهنمایی و متوسطه و همچنین دانشگاه با کم کردن هزینه‌های تحصیلی و موانع قانونی برای همه مهاجران.

به رسمیت شناختن حقوق مهاجران در دعاوی حقوقی و رسیدگی به مشکلات بی‌شمار حقوقی مهاجران به‌ویژه در ارتباط با دعوای کارگر و کارفرما.

دادن اقامت قانونی یا شناسنامه ایرانی برای مهاجران متولد ایران، همانند اکثر کشورهای دیگر مثل کشورهای اروپایی یا آمریکایی.

تلاش برای از انزوا درآوردن مهاجران افغان با برگزاری جشن‌ها، همایش‌ها، مراسم و سالگردهای مختلف مرتبط با مهاجران و ایجاد شور و شوق در زمینه‌های اجتماعی - فرهنگی.

در **قلمرو اقتصادی** به عنوان دومین قلمرو ضعیف کیفیت زندگی پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

ترویج نگاه برابر به مهاجران و شهروندان ایرانی در مقوله‌های مختلف استخدامی و حقوقی.

دادن مجوز اشتغال به مهاجران تحصیلم‌کرده برای کار در اداره‌های خصوصی و دولتی در ایران و استفاده از پتانسیل‌های آنان.

آموزش مشاغل مهارتی و فنی به مهاجران، به‌ویژه جوانان مهاجر در قالب طرح‌های توانمندسازی اشتغال.

ایجاد تنوع شغلی در شهر رباط کریم؛ زیرا بیشتر شغل‌ها در شهر رباط کریم صنعتی بوده و بخش کشاورزی ضعیف است و بخش عمران و ساختمان تنها جایی است که مهاجران در آن مشغول به کارند.

دادن مجوز کارهای اقتصادی و تجاری، همچون مغازه و شرکت‌های خدماتی به مهاجران، چون مهاجران در این زمینه حتی اگر به لحاظ اقتصادی توانمند باشند، در زمینه تأسیس آن مشکلات حقوقی دارند.

بیمه کردن مهاجران افغان در محل کار.

منابع

- تقوی، نعمت‌الله؛ (۱۳۷۱). مبانی جمعیت‌شناسی، انتشارات نیا.
- جمشیدی‌ها، غلامرضا؛ و دیگران؛ (۱۳۸۳). تعلقات اجتماعی و اثرات آن بر بازگشت مهاجران افغانی، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۳.
- حافظنیا، محمدرضا؛ (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت، چاپ چهاردهم، تهران.
- سیف‌الدینی، فرانک؛ (۱۳۸۲). زبان تخصصی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه شیراز.
- طرح جامع شهر رباط کریم؛ (۱۳۸۸). مهندسان مشاور پارس بوم، شهرداری رباط کریم.
- مهدی‌زاده، جواد؛ و دیگران؛ (۱۳۸۲). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران)، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.
- نوغانی، محسن؛ نوغانی، احمدرضا؛ پورماسوله، اصغر؛ صفا، شیما؛ کرمانی، مهدی؛ (۱۳۸۷). کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد.
- Andrews, F. M.; Withey, S. B.; (1976). Social indicators of well-being: Americans' Perceptions of life quality, New York: Plenum.
- Campbell, A.; Converse. P.; Rodgers. W.; (1976). The Quality of American Life: Perceptions, Evaluation and Satisfactions, Russell sage foundation, New York.
- Keely, Charles; Elwell, Patricia; (1982). Refugees in J. Ross (ed.), International Encyclopedia of Population, Free Press, New York: 578 – 82.
- Lambiri, Dionysia; (2006). Quality of life in the economic and urban economic literature, JEL classification: R00, 131, R12.
- Liu, B.; (1976). Quality of life indicators in U.S. Metropolitan Areas: A statistical analysis. Praeger, New York.
- Pacione, M.; (2003). urban environment quality and human wellbeing a social geographical prespective, journal of landscape and urban planning, Vol.65, No. 2.
- Shryock, H. S.; Siegel, J. S.; (1973). The Methods and Materials of Demography, Academic Press, New York.
- Smit, D. M.; (2002) Quality of life, human welfare and social justice, Journal of Political – Economics Information, in the 17th, Vol. 1. 85-186.
- UNHCR., (2003). Afghanistan Refugees Return to Uncertain Future, Internet News, Jan, 22.